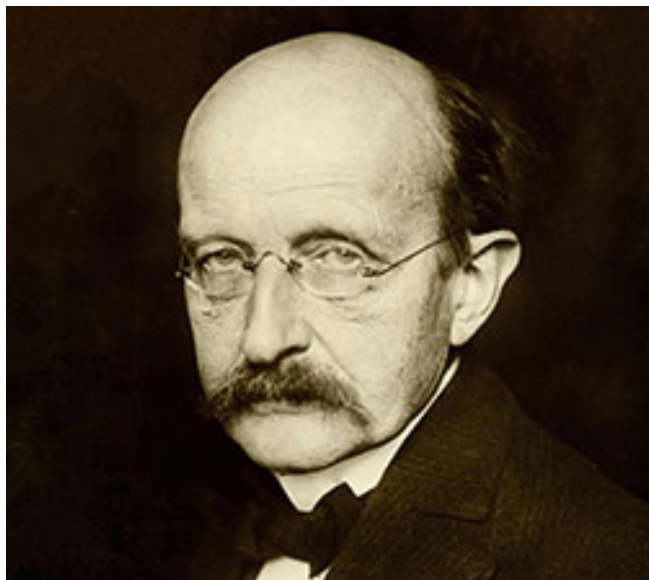

Ο ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

Συνέχεια από το άρθρο “Η αντικοινωνικότητα της Επιστήμης”.

5) Η επιστήμη ως μέσο προσωπικής ανάδειξης και ψυχολογικής δύναμης του φορέα της γνώσης.

Αυτό είναι τόσο δεδομένο για όλες τις κλίμακες γνώσης, που δεν χρειάζεται να επεκταθούμε περισσότερο σε αυτό. Ωστόσο αλλοιώνει το νήμα που μας συνδέει με τη γνώση. Όσα αναφέραμε στον αρ.1 περί δήθεν ελευθερίας ισχύουν για όλο το φάσμα της επιστημονικής έκφρασης.

6) Η επιστήμη ως ψυχολογισμός

Αρχικά η επιστήμη είναι ψυχολογισμός, επειδή οι άνθρωποι ταυτίζονται ψυχολογικά με το σύστημα των πεποιθήσεών τους, πράγμα που είναι εν μέρει αναπόφευκτο, αλλά γίνεται προβληματικό όταν κάποιος διεκδικεί το αλάθητο – έστω και χωρίς να το ομολογεί. Και αυτό δεν ισχύει μόνον για το θεμελιώδες ερώτημα περί του Θεού και της ύλης, αλλά για κάθε επιστημονική ερμηνεία φαινομένων.

Πλην αυτού, ο ψυχολογισμός συνίσταται και εκ του ότι ο

άνθρωπος είναι ψυχολογικό ον, επομένως η αντίληψή του επηρεάζεται από αυτή την ψυχολογικότητα και το πλήρως αντικειμενικό είναι ανέφικτο. Από αυτό το χαρακτηριστικό εξαρτώνται σημαντικά οι ερμηνείες αλλά και τα ευρήματα, γιατί ο τρόπος και το αντικείμενο έρευνας καθώς και η ερμηνεία του είναι αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος.

Τούτο δεν σημαίνει ότι υπάρχει μόνον υποκειμενισμός ή ότι η έρευνα είναι μάταιη, αλλά ότι είναι μάταιη η διεκδίκηση του αλάθητου και της πλήρους αντικειμενικότητας σε κάθε περίπτωση. Η αντικειμενικότητα είναι συγκριτική και σχετική.

Αυτός ο ψυχολογισμός οδηγεί τον άνθρωπο σε αδημονία να απαντήσει σε ερωτήματα, όχι μόνον για λόγους κοινής ιδιοτέλειας, αλλά κυρίως για λόγους ολοκλήρωσης, τελείωσης της ζωής μέσω των πεποιθήσεων πριν από τον θάνατο, οπότε η τελείωση γίνεται είδωλο δυνάμεως. Η εικασία μιας τέτοιας τελείωσης προσπαθεί να αντισταθμίσει τον θάνατο, γιατί η τελειότητα δεν είναι θνητή. Ταυτόχρονα έχει τάση «θέωσης» ή απολυτότητας, έστω και αν αρνείται το απόλυτο ή τον θεό. Χαρακτηριστική είναι εδώ η ρήση του Νίτσε στο «Τάδε έφη Ζαρατούστρα» ότι αφού δεν μπορούσε να γίνει κι ο ίδιος θεός, τότε δεν υπήρχε θεός!

Επομένως ένας σημαντικότατος παράγοντας που θα έπρεπε να ερευνηθεί είναι το **πώς επηρεάζει την αντιληπτική ικανότητα και λειτουργία του ερευνητή ο φόβος του θανάτου**, που είναι υπαρκτός σε όλους. Ένα τόσο συνταρακτικό γεγονός της ανθρώπινης ζωής δεν μπορεί παρά να έχει σημαντική επίδραση επάνω στην εξελικτική πορεία της επιστήμης και τη δομή της. Μπορεί μία τέτοια σκέψη να φανεί φαιδρή σε ορισμένους, αλλά συνήθως τα αυτονόητα είναι αυτά που αποφεύγουμε ή δεν κατανοούμε. Εξάλλου, όταν ολόκληρος ο πολιτισμός οικοδομήθηκε και στηρίζεται σημαντικά στον φόβο αυτό, είναι αβάσιμο να ισχυριστεί κανείς πως ειδικά ο τομέας της επιστήμης είναι αποστειρωμένος από τέτοιες ψυχολογικές επιρροές.

Αυτό που είναι αλώβητο είναι η ίδια η Αλήθεια, αλλά αυτή είναι

ιδεατό.

7) Η κοινωνική αποξένωση και η αποξένωση γλώσσας στην επιστήμη

Η επιστήμη προοδεύει – με όποιον τρόπο – αλλά η κοινωνία δεν ενημερώνεται, δεν μετέχει με τις όποιες δυνάμεις της στην προσεγγιζόμενη γνώση, αν και αυτή η γνώση προσεγγίζεται με χρήματα που παράγονται από την ίδια την κοινωνία. Η διαφαινόμενη δικαιολογία είναι ότι ο άνθρωπος δεν μπορεί να αντιληφθεί τους επιστημονικούς όρους. Όμως μία προσπάθεια για διατύπωση με μη επιστημονικούς όρους των σημαντικών ευρημάτων και των κοινωνικών αποτελεσμάτων που αυτά θα είχαν είναι αναγκαία και δυνατή και θα ήταν προσεγγίσιμη από αρκετά μέλη της κοινωνίας. Η γλώσσα δεν μπορεί να είναι ανυπέρβλητος όρος.

Ας αναφέρουμε εδώ αυτό που είχε πει ο μεγάλος μαθηματικός David Hilbert: *“Δικαιούμαστε να χαρακτηρίσουμε τέλεια μια μαθηματική θεωρία μόνον όταν μπορούμε να την εξηγήσουμε σχεδόν σε κάθε άνθρωπο»*. Επομένως η επιστημονική γλώσσα δεν μπορεί να είναι ανυπέρβλητο εμπόδιο στην διάχυση της πληροφορίας. Οι επιστήμονες όμως έχουν δημιουργήσει ένα τείχος αποξένωσης με μη ομολογημένο ελιτισμό, επηρεάζουν την ανθρώπινη ζωή όχι πάντοτε προς το καλύτερο και μένουν περιχαρακωμένοι σε μια εξειδίκευση.

Η άποψη ότι η γνώση είναι ανεξάρτητη από την κοινωνία, κάτι απόλυτο, και ότι επομένως μπορεί να προσεγγίζεται χωρίς ευθύνη για τα πιθανά αποτελέσματά της είναι απορριπτέα, γιατί δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι κάτι δεν σχετίζεται με το περιβάλλον, αφού η ίδια η γνώση σχετίζεται με αυτό.

Γλαφυρή είναι η περίπτωση του διάσημου ιταλού φυσικού Φέρμι, νομπελίστα, που σε ερώτηση σχετική με την επικινδυνότητα της ατομικής βόμβας (για την οποία εργάσθηκε μαζί με άλλους διάσημους φυσικούς), μη αισθανόμενος ευθύνη για την επικίνδυνη κρισιμότητα των συγκεκριμένων επιστημονικών ανακαλύψεων, έβλεπε μόνον ελκυστικά προβλήματα φυσικής. Αυτό είναι έκφραση μειωμένης ευθύνης και έλλειψης επαφής με το κοινωνικό

περιβάλλον. Ωστόσο δεν εννοούμε έξωθεν επιβαλλόμενη ευθύνη αλλά αυτοεγκαινιολογία. Το ζήτημα δεν είναι αν έπρεπε να εργαστεί σε αυτόν τον τομέα στην τότε κρίσιμη περίοδο, αλλά το πώς αντιμετώπιζε τη γνώση καθαυτή.

Όπως ορθά παρατηρεί ο Γιάννης Ζήσης σε άρθρο του «Αυτό το χάσμα μεταξύ της κοινωνικής δεοντολογίας, που είναι ένα λειτουργικό ζητούμενο στον σύγχρονο κόσμο και της επιστημονικής δεοντολογίας, δημιουργεί σοβαρές επιπτώσεις. Όλο και περισσότερο, η επιστήμη απομακρύνεται τόσο από την αναγκαία διαχειριστική σοφία που θα έπρεπε να υπάρχει στον ανθρώπινο πολιτισμό όσο και από την πολιτισμική της ώσμωση επιτρέποντας στα αποξενωμένα κοινωνικά σύνολα να δημιουργούν πολιτισμικές τερατογενέσεις, οπισθοδρομήσεις και καταστάσεις που οδηγούν σε ένα εκρηκτικό μείγμα για το μέλλον».(1)

8) Η επιστημονική ισχυρογνωμοσύνη

Αυτό το χαρακτηριστικό έχει κρυφτεί καλά μέχρι τώρα από τα μάτια του κοινού, γιατί οχυρώνεται με ευκολία πίσω από την οδυνηρή ανάμνηση των αυθαιρεσιών των εκκλησιών που διεκδικούσαν την απόλυτη γνώση ως εκπρόσωποι του Θεού.

Η παπική εκκλησία εξεδίωξε απηνώς τον Γαλιλαίο ακόμη και μετά την υποχώρησή του και μάλιστα στο τέλος της ζωής του, που ήταν τελείως τυφλός, του απαγόρευσε να μεταβεί σε γιατρούς στην Φλωρεντία. Αλλά όχι μόνον αυτό: μετά τον θάνατό του ο Πάπας απαίτησε να ταφεί εκτός εκκλησίας και χωρίς καμμία επιγραφή ή στολίδι! Τελικά είχε αποδειχθεί απολύτως αληθές αυτό που του είχε επισημάνει ο Stelluti: «Αν εμπλακείτε σε μια διαμάχη με τους πατέρες, θα είναι μια υπόθεση που ποτέ δεν θα τελειώσει, γιατί είναι τόσο πολυάριθμοι που η επιρροή τους απλώνεται σ' όλο τον κόσμο και αν ακόμα έχουν άδικο, δεν πρόκειται ποτέ να το παραδεχθούν ... πόσω μάλλον αφού διόλου δεν είναι φίλοι των νέων ιδεών».(2)

Αλλά η παντογνωσία δεν είναι μόνον θρησκευτικό προνόμιο. Κάποτε ο πανεπιστημιακός καθηγητής τού Μαξ Πλανκ του είχε πει

να μην ακολουθήσει τον κλάδο της φυσικής, γιατί δεν θα είχε με τι να ασχοληθεί σε αυτόν, μια και είχαν ανακαλυφθεί τα πάντα!(3)

Στην πραγματικότητα μέχρι τώρα η επιστήμη βασιζόταν στην υπεραξία που είχε αποκτήσει με τη χρήση της γνώσης, της λογικής και της απόδειξης απέναντι στη θεολογική αυθαιρεσία και είχε δημιουργήσει ένα είδωλο δύναμης και αυθεντίας πολύ ισχυρό, που όμως κατέληξε και αυτό με τη σειρά του να αποκλείει τις νέες ή μη επικρατούσες θεωρήσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η καταιγιστική επιστημονική αντίδραση απέναντι σε πιθανολογούμενα ευρήματα από το πείραμα του CERN που ίσως δεν θα συμφωνούσαν με προγενέστερες θεωρίες. Όπως οι πατέρες, ομοίως και οι επιστήμονες έχουν ήδη αποφασίσει για τα μυστήρια του σύμπαντος και δεν ανέχονται διαφορετική άποψη.

Την κυκλοφορία των νέων απόψεων περισσότερο την έχει εγγυηθεί η δημοκρατία και η ελευθερία παρά η ίδια η επιστήμη.

Αν θεωρήσουμε ότι το θρησκευτικό ταμπεραμέντο διεκδικεί απολυτότητα γνώσης και ίσως ήθους (παρά τη διακηρυγμένη ταπεινότητα), τότε με την ίδια σιγουριά μπορούμε να πούμε πως και το επιστημονικό ταμπεραμέντο διεκδικεί την ίδια απολυτότητα (παρά τη διακηρυγμένη αμεροληψία και ομολογημένη έλλειψη πλήρους γνώσης). Δεν λένε ότι κατέχουν την απόλυτη γνώση, αλλά εμμέσως ότι κατέχουν τη μέγιστη δυνατή γνώση και προβάλλουν αυθεντία απέναντι σε καθετί νέο απορρίπτοντάς το και εμποδίζοντας τη νέα γνώση. Επομένως θεωρούν ότι αυτοί και η άποψή τους είναι οι μόνοι κατάλληλοι φορείς επιστημονικής γνώσης.

Και όχι μόνον αυτό, αλλά θεωρείται ότι γενικά ο επιστημονικός τρόπος είναι ο μοναδικός για την εύρεση της αλήθειας.

Όπως ορθά ανέφερε ο Γιάννης Ζήσης στο άρθρο του **Κοσμοθεώρηση, Υποκειμενισμός και Πλάνη**(4): «Η γνώση ως αλήθεια, ως αμεροληψία, ως πραγματικότητα γίνεται αντιληπτή και εξελίσσεται ως πλάνη δυνάμεως στον βαθμό που αντιμετωπίζεται

από την νοητική μας ικανότητα σαν μια ολοκλήρωση ή αρτιότητα, γιατί τότε μέσω της γνώσης θεωρούμε ότι κατέχουμε τον κόσμο, ότι έχουμε την ορθή σχέση με την πραγματικότητα και ότι συνεπώς διαθέτουμε μια πλήρη δυναμική της συνείδησής μας, μια αυθεντία της συνείδησής μας σε σχέση με τον κόσμο. Τότε μέσω αυτής της αντίληψης της “πλήρους” δυνάμεως, την οποία δημιουργεί η καταγραφή της γνώσης ως της δύναμης της πραγματικότητας, οικειοποιούμαστε και εμείς μέρος της, ενώ παράλληλα ασκούμε και τη δύναμη της γοητείας και της αυθεντίας».

Οι συνειδητά διακηρυγμένες αρχές της επιστήμης περιπλέκουν την εικόνα, γιατί δεν αποτελούν την πραγματικότητα αλλά το ιδεατό και βρίσκονται σε έντονη αντίθεση με την ενεργή ενστικτώδη επιθυμία για έλεγχο και προβολή των φορέων της επιστημονικής γνώσης. Αυτή η συνύπαρξη διευκολύνει τη συγκάλυψη της επιθυμίας και την απόκτηση υπεραξίας από το ιδεατό. Όμως η πραγματικότητα είναι διαφορετική.

Αυτή η ομοιότητα ανάμεσα σε θρησκευτικό και επιστημονικό τομέα χρειάζεται ψυχολογική ανάλυση, γιατί προκύπτει πως ο άνθρωπος ταυτίζεται με το σύστημα πεποιθήσεών του, το οποίο λειτουργεί τελικώς «μεταφυσικά» – ακόμη και αν αυτό το σύστημα είναι υλιστικό. Αν μάλιστα πρόκειται για απαντήσεις σε εσχατολογικά ερωτήματα όπως το ερώτημα της ύπαρξης Θεού, τότε ο μεταφυσικός χαρακτήρας της βεβαιότητας είναι δεδομένος, γιατί αυτός ενυπάρχει στο ίδιο το πρόβλημα ως έσχατο και πέραν της αισθητότητας.

Και τελικά δεν γνωρίζουμε πόση διαφορά θα υπήρχε ανάμεσα στις επιστημονικές διαμάχες του σήμερα και τις θρησκευτικές του παρελθόντος, αν δεν υπήρχε η σημερινή δημοκρατία – παρά τις ελλείψεις της και τη βαθμιαία εξαφάνισή της. Ο διαφωνών κατηγορείται, χλευάζεται και περιθωριοποιείται, θεωρείται αιρετικός. Πάντοτε υπάρχει πίσω από όλη αυτή την αντίδραση η γνωστή από το θεοκρατικό παρελθόν βεβαιότητα γνώσης. Αλλά έχει φθάσει η στιγμή που πρέπει η αυθεντία να ξεπεραστεί, αν πρόκειται να υπάρξει κάποτε αρμονία στον κόσμο.

Αναφορές:

- (1) Γιάννης Ζήσης, Η απάντηση στην ειδικευμένη άγνοια (Α΄ Μέρος), solon.org.gr
- (2) Φίλη Χριστίνα, Εξουσία και Μαθηματικά, 2009, σελ. 110
- (3) Μαξ Πλανκ, el.wikipedia.org
- (4) Γιάννης Ζήσης, Κοσμοθεώρηση, Υποκειμενισμός και Πλάνη, solon.org.gr

Ιωάννα Μουτσοπούλου
Μέλος της ΜΚΟ Σόλων

Φωτό: wikipedia

Ημερομηνία ανάρτησης: 30-01-2014

Το παρόν κείμενο αποτελεί το Β΄Μέρος του δοκιμίου: “Η αντικοινωνικότητα της επιστήμης”